

ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ЯК «М'ЯКА СИЛА» ТА КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Артур МАРГУЛОВ

orcid.org/0000-0001-9543-540x

доктор історичних наук, професор,

професор кафедри міжнародних відносин

Університету митної справи та фінансів

email: margulov@gmail.com

Анотація. Розглянуто освітню траєкторію як «м'яку силу» та комунікативну стратегію державної політики України. Здійснено спробу визначення оптимальних механізмів реалізації державної освітянської реформи, а також балансу між сучасними реаліями та пріоритетними напрямками комплексних державних стратегій.

Ключові слова: освітня траєкторія як «м'яка сила», державна комунікативна політика, інтеграція молоді, освітні втрати.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабного військового конфлікту українські державницькі механізми перебувають у системі підвищеної турбулентності. Відбувається спроба кризових деформацій існуючих інституцій та ментального сприйняття концепцій державного устрою. Це стало результатом передусім активних бойових дій на території країни, негативних економічних процесів, скорочення державного фінансування певних галузей тощо. Не минули ці новації й системи національної вищої освіти. Сучасні виклики та сталі механізми процесуальних трансформацій отримали широкий резонанс в освітянському та громадянському середовищі.

Аналіз наявних досліджень з визначеної проблематики має різноплановий характер. Нами було використано статистичні аналітичні матеріали, які містились у звітах, моніторингах, аудитах української системи освіти [1–3; 5–10]. На підставі статистичних даних маємо можливість зробити неупереджений

аналіз наявного стану освітньої системи України та визначити основні тенденції галузі. Існуючі проблеми та досягнення в українському освітньому середовищі стали метою наукових пошуків вітчизняних науковців [14–18]. Автори визначають проблемний стан української системи освіти та перспективи його подолання.

Метою дослідження є визначення оптимальних механізмів реалізації державної освітянської реформи, а також балансу між сучасними реаліями та пріоритетними напрямками комплексних державних стратегій.

Виклад основного матеріалу. Відновлення української державності наприкінці XX століття докорінно змінило усі концепції та практики функціонування державної політики. В період інституціональної невизначеності державні інституції заявили про відмежування від радянської спадщини на користь європейської освітньої траєкторії.

Ознаками радянської системи освіти у період її розпаду були трансформована

ідеологізація, відставання від науково-технічного рівня, сталі ментальні концепції, відсутність нового бачення перспектив розвитку, розгалуженість мережі навчальних закладів, спрямованість на забезпечення потреб пострадянської економіки та стандартів суспільного життя. З пулом аналогічних проблем зіштовхнулись державні посадовці ранньодержавного періоду. Відмовившись від ідеологічно заангажованої радянської системи освіти, державні інституції спрямували свої зусилля на гармонізацію національної освітньої концепції із провідними європейськими стандартами. Базовим етапом цих процесів стало підписання міністром освіти України Болонської декларації у 2005 році. Так, було сформовано світоглядне бачення майбутнього розвитку вітчизняної системи освіти. Підґрунтям такого рішення, на наш погляд, був існуючий європейський вектор розвитку держави, де освіта мала інтеграційні функції, відсутність ефективної вітчизняної моделі, яка лише формувалась на пострадянській спадщині, та високий технологічний рівень європейського освітнього та суспільно-економічного простору.

Процес європеїзації української системи вищої освіти мав важкий інституціональний та структурно-процесуальний перебіг. Сьогодні можна стверджувати про існування гібридного формату системи, де європейські принципи та механізми функціонували на підґрунті ранньодержавного українського аналогу. Така модель була ефективною у забезпеченні фахівцями галузей української економіки, що давало можливість звести до мінімуму зовнішню трудову міграцію. Вирішилось й ідеологічне питання. За відсутності обов'язкової ідеологічної

складової освітнього процесу українське студентство стало рушійною силою геополітичних зрушень в країні. Саме студенти стали активними борцями за європейський вектор розвитку України, що було продемонстровано під час Революції Гідності та інших громадських трансформацій.

Державна економічна доктрина сьогодні має ознаки невизначеності перспективного розвитку. Перманентне технологічне відставання від провідних країн світу, спроби революційної модернізації виробництва, трансформацій галузей народного господарства негативно впливають на запит оптимальної моделі сучасного фахівця. Це, в свою чергу, розмиває бачення розвитку мети підготовки здобувачів вищої освіти і перетворює вітчизняну систему освіти на заручницю ситуації та державної політики.

У світовому освітньому просторі наявні варіативні моделі університетської освіти: класична (гумбольдтівська), англосаксонська, французька, пострадянська, азійська, скандинавська та інтегрована модель Болонського процесу. Досліджуючи існуючі історичні моделі, потрібно зазначити, що вони сформувалися під впливом історичних традицій і адаптувалися до сучасних реалій. Деякі з них, наприклад, класична (гумбольдтівська) модель, мають історичне коріння, але й досі використовуються в сучасному контексті з певними модифікаціями. Життєздатність цих моделей базується на використанні цифрових платформ для організації та управління навчальним процесом, зростання міжнародної академічної мобільності, тісного зв'язку між освітою та бізнесом, інтеграції сучасних наукових досліджень у навчальний процес.

Основна мета класичної (гумбольдтівської) моделі освіти – формування гармонійно розвинутої особистості через фундаментальну освіту. Схожу мету переслідують і англійська, французька, скандинавська моделі. Академічні свободи викладачів та здобувачів вищої освіти характерні для скандинавської, англійської (гумбольдтівської) моделей, інтегрованої моделі Болонського процесу. Для французької, пострадянської та азійської моделей характерне централізоване управління системою освіти. Кожна з них має свої переваги та виклики, а вибір моделі залежить від потреб конкретного суспільства, економіки та історичного розвитку країни.

Визначаючи оптимальну модель для вітчизняної вищої освіти, ми маємо розумітися на існуючих та перспективних українських реаліях, які виходять за класичне розуміння інституту освіти. Пандемія COVID-19 та етап російсько-української війни (періодизація з 24 лютого 2022 року) спричинили структурну кризу в системі освіти. Система української освіти опинилась перед викликами, які неможливо регулювати сучасними освітніми моделями та стандартами. Освітні практики стали заручником геополітичних реалій та, на думку автора, вийшли за межі лише освітнього простору.

Дистанційна система освіти, яка ситуативно була впроваджена з початком пандемії COVID-19, продемонструвала технологічну відсталість закладів освіти та часткове ментальне несприйняття учасниками освітнього процесу, особливо це стосувалось загальноосвітніх навчальних закладів. Повномасштабні воєнні дії на території України та пов'язані з ними окупація певної частини території країни, руйнація закладів освіти,

неможливість забезпечення освітніх процесів у прифронтових районах, поява нових безпекових стандартів під час повітряних тривог, фізична нестача бомбосховищ у закладах освіти, технологічні проблеми із наявними мережами – все це лише підсилило освітні втрати учнівсько-студентської молоді. Зазначені обставини за об'єктивних та суб'єктивних умов перешкоджали можливості реалізації прав учасників освітнього процесу вільного доступу до нього. Треба зауважити, що компенсаторна політика освітніх втрат та посттравматичних станів на державному рівні досі не розроблена. Вирішення цих проблем переважно покладається на учнівсько-студентську молодь та їхні родини, педагогічні колективи закладів освіти.

Моніторинг закладів освіти, проведений у 2024 році Державною службою якості освіти України, підтверджує невтішні результати аудиту 132 закладів загальної середньої освіти, що відбувся у Львівській (12), Тернопільській, Вінницькій (по 11), Волинській (10), Одеській (9) та Закарпатській (8) областях. Вимога покращення освітнього середовища у закладі освіти була нагальною у 60% закладів, система оцінювання результатів навчання учнів – у 60%, педагогічна діяльність працівників закладу освіти – у 44%, управлінські процеси закладу освіти – у 36%. Цим аудитом була підтверджена теза про стан закладів загальної середньої освіти як такий, що потребує вдосконалення [1].

Діагностикою освітніх втрат стали міжнародні дослідження та результати складання загальнодержавного іспиту НМТ. За результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022, яке було проведено серед 15-річних

школярів із 18 регіонів України, ситуацію визнано наближеною до проблемної. Опитування охоплювало такі галузі, як математика та читання, природничо-наукові дисципліни. Результати дослідження продемонстрували, що лише 58% учнів досягли базового рівня грамотності з математики, 59% – із читання та 66% – з природничо-наукових дисциплін. Різниця в успішності українських учнів порівняно із середніми значеннями успішності по країнах ОЕСР (35 країн світу) з математики становить 31 бал, читання – 48 балів, а з природничо-наукових дисциплін – 35 балів. З математики та природничо-наукових дисциплін ця різниця відповідає півторарічному терміну навчання, а в читанні українські учні відстають майже на два з половиною роки. Рівень досягнень українських учнів знизився навіть порівняно із вітчизняними показниками 2018 року: з математики – на 12 балів, із читання – на 38 балів, природничо-наукових дисциплін – на 19 балів. Дослідження визначило суттєві відставання учнів із сільської місцевості від своїх однолітків у містах [2].

Послідовність негативної динаміки успішності українських учнів зафіксовано і вітчизняним загальнодержавним іспитом у форматі НМТ. У 2024 році середній бал з математики складав 132,5 бала з 200 можливих, з фізики – 134,5, з української літератури – 136,6, з хімії – 137,8. З учасників, які з'явилися, лише 34,6% отримали з двох предметів не менше ніж 150 балів, не менш ніж 170 балів – 9,7%, а 14,4% (40753 особи) вступників не змогли поріг 100 балів хоча б з одного навчального предмета. Найбільше учасників, які не подолали поріг, було з математики – 36 215 осіб, що становить

12,8% від усіх учасників, які виконували тест, і їхній результат не було анульовано, а у 2023 році 10755 осіб не склали тест із математики [3].

Отже, українським абітурієнтам стає все важче складати загальнодержавні випробування для вступу до вишу з огляду на системні проблеми у середніх навчальних закладах. Бар'єрність вступних випробувань може спонукати їх шукати альтернативи вступу в іноземні вищі навчальні заклади. Європейська система вищої освіти розглядає за можливе вступ абітурієнтів до закладу на мотиваційній підставі. Додатковим «бонусом» стає безкоштовність навчання у виші місцевою національною мовою. Навчання за таких умов може розглядатися абітурієнтами не лише як спосіб отримання освіти, а й як метод адаптації до майбутньої інтеграції в державне середовище. По закінченні освітніх програм здобувачі отримують від року до двох легалізації свого перебування в країні з метою працевлаштування. На тлі перманентних коливань економіки в Україні це є дуже серйозним аргументом для зовнішньої міграції молоді.

У 2019 році приблизно 49 тисяч українських студентів відвідували різні вищі навчальні заклади по всьому ЄС [4]. На жаль, сьогодні не існує загальної статистики, але ми можемо зробити вибірковий аналіз по деяких країнах. У 2022/2023 навчальному році в польських університетах навчалося 48150 студентів з України, що становить приблизно 47% від загальної кількості іноземних студентів у Польщі [5]. Станом на 2024 рік у Німеччині навчалося 9069 українських студентів, включно з тими, що вступили до 24 лютого 2022 року [6]. Ця вибіркова статистика не має репрезентативного

потенціалу, але свідчить про зростаючу зацікавленість української молоді освітою за кордоном.

В умовах повномасштабної війни українська державність зіштовхнулася з потужним за роки незалежності викликом – демографічним. Ці втрати рахуються наступними вимірами: високий показник смертності на противагу народжуваності, тимчасова втрата контролю над частиною своєї території та масовий відтік біженців за кордон. В двох останніх випадках учнівська та студентська молодь складає вагомий показник.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на кінець листопада – початок грудня 2023 року у світі налічується близько 6,3 млн. українських біженців, з них 5,9 млн. – на території європейських країн (у тому числі 1,3 млн. на території рф та Білорусі). За даними Євростату, на території країн ЄС перебуває 4,2 млн. українських біженців. За результатами досліджень провідних науковців секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, чисельність населення на початок 2037 року становитиме приблизно 30,5 млн. осіб, що є неприпустимим співвідношенням для обслуговування наявного в Україні економічно-ресурсного потенціалу. Саме у 2037 році вікова група 18–59 років складатиме 59,9% населення, а це ті особи, які є абітурієнтами та здобувачами вищої освіти сьогодні [7]. Розрахунок на трудовий емігрантський потенціал може бути марною уявою з огляду на перспективні світові демографічні процеси. За останнім звітом McKinsey "Dependency and Depopulation", населення світу має тенденцію до зменшення, це стосується й традиційних країн-експортерів трудових мігрантів [8].

Українська вища освіта є зв'язуючою ланкою для двох категорій учнівської молоді. Перша – це потенційні вступники, які проживають на окупованих територіях, друга – біженці за кордон з початку воєнної агресії та донині. Для першої категорії освіта в державних вишах є способом визначення особистої ідентичності, форматом соціальних гарантій та міцним зв'язком із батьківщиною. Такі здобувачі, швидше за все, будуть інтегрованими в українському суспільстві з чіткими світоглядними орієнтирами. Інша категорія намагається не втратити зв'язок із батьківщиною. Вступаючи до українських вишів, вона розглядає гіпотетичну можливість повернення за певних обставин. У цьому форматі є стратегічні перспективи. Так, за офіційною статистикою Міністерства освіти і науки України, дітей за кордоном, які навчаються одночасно у двох школах, станом на січень – 355747 осіб [9]. Потрібно розуміти, що з кожним роком у таких осіб відбувається процес посиленої інтеграції та переосмислення життєвих орієнтирів. У цих випадках держава має розглядати систему освіти як «м'яку силу», користуючись моментом конкурентної ментальної переваги із закордонними навчальними закладами. Життя в економічно розвинутому просторі за часткової соціально-економічної підтримки держави може стати для українських біженців серйозним стимулом для повернення додому. Щодо молоді з окупованих територій треба зазначити про створення системи добровільно-примусової мотивації до власної системи освіти та ідеологічно-пропагандистського впливу з майбутньою інтеграцією. За офіційною статистикою Міністерства освіти і науки України, у

2016 році з окупованої території Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополь до українських ЗВО вступило 1008 осіб, у 2017 р. – 1550, у 2018 р. – 1776, у 2019 р. – 1865, у 2020 р. – 2026, у 2021 р. – 2083, у 2022 р. – 7018 [10]. Всі вони скористалися державною програмою Донбас SOS та Крим SOS, яка передбачала сприяння та підтримку абітурієнтам з окупованих територій до вступу в українські заклади вищої освіти. Сьогодні вже немає підрахунків чисельності вступників з тимчасово окупованих територій, але з кожним роком їх може ставати все менше. В державницькій перспективі це буде негативним показником ускладнення процесів деокупації цих територій та інтеграції в українське середовище.

Демографічні втрати мають і економічні впливи. В умовах скорочення демографічних показників на державному та приватному ринку праці утворився дефіцит робочої сили. Ситуація набуває загрозливих масштабів із глобальними наслідками. На думку експертів, у таких обставинах виникає потреба залучення трудових мігрантів для забезпечення потреб економіки. Європейська Бізнес Асоціація проводила опитування основних роботодавців в Україні, яке визначило, що в 2023 році 55% із них говорили про нестачу робочої сили. В 2024 році це вже було 74% респондентів [11]. Наявний дисбаланс на ринку праці можна виправити залучаючи зовнішніх трудових мігрантів або організовуючи пошуки власних резервів. У 2022 році для проходження НМТ в Україні та за кордоном за основною та додатковою сесіями з'явилося 214388 осіб, у 2023 році – 289389, у 2024 році – 283653. Здобувачі вищої освіти, маючи можливості

сумісництва, могли б частково вирішити проблему нестачі вільних робочих рук.

Економічний потенціал вітчизняної системи освіти можна розглядати у багатовекторному контексті. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, у 2021/2022 навчальному році в закладах вищої освіти працювало понад 130 тисяч лише науково-педагогічних працівників [12]. У довоєнний час кількість здобувачів вищої освіти з іноземних країн становила суттєву частку валютних бюджетних надходжень. З довідки МОН України кількість зареєстрованих запрошень у вітчизняних ВНЗ становила у 2019 році 47905 здобувачів, у 2020 році – 37523, у 2021 році – 65305, у 2022 році – 17854, у 2023 році – 14341, у 2024 році – 8506. Станом на 1 травня 2024 року в Україні навчаються 31727 іноземців. Найбільше іноземних здобувачів приїхало з Китаю, Азербайджану, Індії, Непалу, Туреччини, країн Африки та Азії. Іноземці в українських ВНЗ обирали наступні спеціальності: мовна підготовка – 1675 осіб, менеджмент – 1618, медицина – 580, економіка – 457, музичне мистецтво – 298, серед пріоритетних спеціальностей були комп'ютерні та педагогічні науки, харчові технології, фінанси, банківська справа та страхування, авіаційна та ракетно-космічна техніка, право та інші [13]. Наведена статистика є непрямим показником конкурентоспроможності вітчизняної освітньої системи. Окрім валютних надходжень до бюджету, такі здобувачі можуть впливати на позитивне сприйняття української державності з боку урядів та суспільної думки у своїх країнах, у такий спосіб утворюючи дієвий інструментарій «м'якої сили» та сприяючи комунікаційним зв'язкам.

Висновки. Втілення концепції сталого розвитку у життя в сучасних українських реаліях може реалізовуватися за рахунок кризової системи освіти. Розширення можливостей молоді отримувати вищу освіту сприяє гармонізації державницького розвитку, перспективному подоланню бідності, сталому розвитку міст та місцевих громад, викоріненню нерівності, яка утворилася між містом та селом з огляду на здобуті знання учнівською молоддю. Дисбаланс між існуючою якістю підготовки учнівської молоді у закладах загальної середньої освіти та вимогами для вступу у вищі навчальні заклади лише поглиблює існуючу проблему та закладає в українському суспільстві підвалини негативної соціальної стратифікації. Як бачимо, лібералізація регулювання надання освітніх послуг у кризових умовах має всі ознаки стратегічного державного завдання, виконуючи стратегії повоєнного трансформувannya державних інституцій та перспективних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики.

У процесі побудови української модерної державності важливим фактором є ментально-історичне переосмислення минулого. Студентська молодь належить до тієї категорії населення, яка активно цьому сприяє. Незаангажоване ментальне сприйняття дійсності виводить її у провідників втілення принципів демократії та європейських цінностей. У сучасних історичних реаліях вона відіграє в цих процесах активну роль. Університети виконують функції інструментарію формування національно-патріотичного виховання, цементуючи на рівні ментального сприйняття основні засади державницької політики. Вони в сучасній Україні є однією із

дієвих інституцій формування національно-центричної концепції формування ідентичності.

Вирішення розглянутих викликів, на нашу думку, можливо за умов повної лібералізації освітньої моделі, зняття стандартизованих вимог та державної підтримки з боку держави. Трансформація сучасної української освітньої моделі повинна мати пріоритетними наступні функції: компенсаторної, освітнянської, демографічної, економічної, ідеологічно-ментальної. Таку модель потрібно розглядати як ситуативно-тимчасову з огляду на існуючі зовнішні та внутрішні загрози. Необхідно залишити за молоддю право вільного доступу до системи вищої освіти на засадах самовизначення, регламентації може підлягати лише державна фінансова підтримка обдарованих здобувачів вищої освіти. Це захистить освітню галузь від неконкурентних умов із закордонними освітніми центрами та надасть державі інструментарій вирішення перспективних проблем, як-от демографічних, соціальних, економічних тощо. Ринкові механізми регуляції системи надання освітніх послуг зможуть самостійно діагностувати життєздатність як закладів вищої освіти, так і напрями підготовки фахівців. Ефективність освітньої моделі має реалізовуватися через інструментарій модернізації матеріально-технічної бази та освітніх програм, підготовки фахівців відповідно до потреб економіки, активної міжнародної академічної мобільності здобувачів та освітян. Необхідність адаптаційного перехідного періоду зумовлена кризовими обставинами та не повинна розглядатися як відхилення від сталого процесу європеїзації української системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Результати інституційних аудитів закладів освіти у 2024 році. URL: https://sqe.gov.ua/instituciyni-audity-2024/?fbclid=IwY2xjawHAwpleHRuA2FlbQIxMAABHeDCfh2xIjsuIMy2Ug7G52BstO0daSUuLZ8ELEyTV1BjnP6NhTvciOpw_aem_esNXUfj7j7OoBYmeuInEw
2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. С. 112. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/12/PISA2022_Naczionalnyj-zvit-povnyj.pdf
3. Офіційний звіт проведення НМТ у 2024 році. Т. 1. URL: https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2024/10/Zvit_NMT_2024_Tom_I_gotoviy_onovlenyj.pdf
4. Війна росії проти України: українські студенти в ЄС. Дослідницька служба Європейського парламенту. URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250612/0134_Briefing_Ukrainian_students.pdf
5. Скільки українських студентів навчається у Польщі. URL: https://www.sestry.eu/statti/skilki-ukrayinskih-studentiv-navchajetsya-u-polshchi?utm_source=chatgpt.com
6. В яких умовах навчаються українці за кордоном під час великої війни. URL: https://svidomi.in.ua/page/v-iakykh-umovakhnavchaiutsiaukraintsizakordonompidchasvelykoiviiny?utm_source=chatgpt.com
7. Лібанова, Е. М., Скрипнюк, О. В., Стоєцький, С. В. *Збереження і розвиток України в умовах війни та миру*: національна доповідь. Київ, 2024. С. 156–163.
8. Dependency and depopulation? Confronting the consequences of a new demographic reality. January 15, 2025. Report. URL: <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/dependency-and-depopulation-confronting-the-consequences-of-a-new-demographic-reality>
9. Майже 356 тисяч українських дітей навчається одночасно у двох школах: дистанційно в українській і очно за кордоном. МОНУ. URL: https://nus.org.ua/2025/02/05/majzhe-356-tysyach-ukrayinskyh-ditej-navchajetsya-odnochasno-u-dvoh-shkolah-dystantsijno-v-ukrayinskij-i-ochno-zakordonom-mon/?fbclid=IwY2xjawIQJxxleHRuA2FlbQIxMAABHXqJu3I75VgGzlTUtIyUeHNyGAKXuFtJ_BrdG9SJhpYKkJ8i9QzublBnQ_aem_I7b3NbG81WzuwHXwdxJwCg
10. Аналіз доступу до освіти осіб з територій, які є тимчасово окупованими. URL: <https://www.donbasssos.org/analiz-dostup-dosovityi-z-tot>
11. Три чверті роботодавців відчувають дефіцит кадрів в Україні. URL: <https://eba.com.ua/try-chverti-robotodavtsiv-vidchuvayut-defitsyt-kadriv-v-ukrayini/>
12. Основні освітні статистичні дані (2021/22 навчальний рік). URL: https://osvita.ua/news/data/90288/?utm_source=chatgpt.com#google_vignette
13. Іноземні студенти в Україні: запрошення на навчання та кількість студентів. Довідка МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/11/22/02/inozemni-studenti-v-ukrayini-compressed.pdf>
14. Маргулов, А. Х. Структурні деформації освітніх послуг в умовах пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*. 2021. С. 36–37.
15. Маргулов, А. Х. Діджиталізація освіти: контекст освітніх трендів. *Соціально-гуманітарні виміри правової держави*. 2021. С. 182–183.
16. Захарін, С. В. Сучасна українська освіта. «Стратегічний план діяльності МОН»: десять зауважень. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: виміри історичної пам'яті*. 2024. С. 87–91.
17. Буров, О. Ю. Українська освіта у фокусі когнітивної війни: сучасний стан. *Вісник НАПН України*. 2021. № 1 (3). С. 19–27.
18. Ніколаєнко, С. М. Якість вищої освіти – запорука конкурентоспроможності українських університетів. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2 (2). С. 1–7.

REFERENCES

1. *Results of Institutional Audits of Educational Institutions in 2024*. [online] Available at: https://sqe.gov.ua/instituciyni-audity-2024/?fbclid=IwY2xjawHAwpleHRuA2FlbQIxMAABHeDCfh2xljsuIMy2Ug7G52Bs tO0daSUuLZ8EIEYTvV1BjMP6NhTvcOpw_aem_esNXUfj7j7OoBYmeuInEw [in Ukr.]
2. National Report on the Results of the International Study of the Quality of Education PISA-2022. (2023). *Ukrainian Center for the Assessment of the Quality of Education*. Kyiv, pp. 112. [online] Available at: https://pisa.testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/12/PISA2022_Naczionalnyj-zvit_povnyj.pdf [in Ukr.]
3. *Official Report on the NMT in 2024. Vol. 1*. [online] Available at: https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2024/10/Zvit_NMT_2024_Tom_I_gotovyy_onovlenyy.pdf [in Ukr.]
4. *Russia's War against Ukraine: Ukrainian Students in the EU*. *European Parliamentary Research Service*. [online] Available at: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250612/0134_Briefing_Ukrainian_students.pdf [in Ukr.]
5. *How many Ukrainian Students Study in Poland?* [online] Available at: https://www.sestry.eu/statti/skilki-ukrayinskih-studentiv-navchaitysya-u-polshchi?utm_source=chatgpt.com [in Ukr.]
6. *In What Conditions do Ukrainians Study Abroad during the Great War?* [online] Available at: https://svidomi.in.ua/page/v-iakykh-umova-khnavchaiutsiaukraintsizakordonompidchasvelykoiviny?utm_source=chatgpt.com [in Ukr.]
7. Libanova, E., Skrypniuk, O., Stoietskyi, S. (2024). *Preservation and Development of Ukraine in Conditions of War and Peace: National Report*. Kyiv, pp. 156–163. [in Ukr.]
8. *Dependency and Depopulation? Confronting the Consequences of a New Demographic Reality*. January 15, 2025. Report. [online] Available at: <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/dependency-and-depopulation-confronting-the-consequences-of-a-new-demographic-reality> [in Eng.]
9. Almost 356 Thousand Ukrainian Children Study Simultaneously in two Schools: Remotely in Ukrainian and in Person Abroad. *Ministry of National Education and Science*. [online] Available at: https://nus.org.ua/2025/02/05/majzhe-356-tysyach-ukrayinskyh-ditej-navchayetsya-odnochasno-u-dvoh-shkolah-dystantsijno-v-ukrayinskij-i-ochno-za-kordonom/?fbclid=IwY2xjawIQxxleHRuA2FlbQIxMAABHXqJu3l75VgGlzTUtlYUeHNyGAKX-uFtJ_BrdG9SJhpYKkJ8i9QzublBnQ_aem_I7b3NbG81WzuwHXwdxJwCg [in Ukr.]
10. *Analysis of Access to Education for People from Temporarily Occupied Territories*. [online] Available at: <https://www.donbasssos.org/analiz-dostup-do-osvityi-z-tot> [in Ukr.]
11. *Three-Quarters of Employers Experience a Shortage of Personnel in Ukraine*. [online] Available at: <https://eba.com.ua/try-chverti-robotodavtsiv-vidchuvayut-defitsyt-kadriv-v-ukrayini/> [in Ukr.]
12. *Basic Educational Statistics (2021/22 Academic Year)*. [online] Available at: https://osvita.ua/news/data/90288/?utm_source=chatgpt.com#google_vignette
13. *Foreign Students in Ukraine: Invitations to Study and Number of Students*. *Paper of the Ministry of Education and Science of Ukraine*. [online] Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/11/22/02/inozemni-studenti-v-ukrayini-compressed.pdf> [in Ukr.]
14. Margulov, A. (2021). Structural Deformations of Educational Services in the Context of the COVID-19 Pandemic. *Current Problems of State Formation, Lawmaking and Law Enforcement*. Pp. 36–37. [in Ukr.]
15. Margulov, A. (2021). Digitalization of Education: the Context of Educational Trends. *Socio-Humanitarian Dimensions of the Constitutional State*. Pp. 182–183. [in Ukr.]
16. Zakharin, S. (2024). Modern Ukrainian Education. “Strategic Plan of Activity of the Ministry of Education and Science”: Ten Comments. *History and Philosophy of Education in Independent Ukraine: Dimensions of Historical Memory*. Pp. 87–91. [in Ukr.]

17. Burov, O. (2021). Ukrainian Education in the Focus of Cognitive War: Current State. *Herald of the National Academy of Sciences of Ukraine*, No. 1 (3), pp. 19–27. [in Ukr.]
18. Nikolaenko, S. (2020). The Quality of Higher Education is the Key to the Competitiveness of Ukrainian Universities. *Herald of the National Academy of Sciences of Ukraine*, No. 2 (2), pp. 1–7. [in Ukr.]

Summary

EDUCATIONAL TRAJECTORY AS A "SOFT POWER" AND COMMUNICATIVE STRATEGY OF UKRAINE'S STATE POLICY

Artur MARGULOV

orcid.org/0000-0001-9543-540x

Doctor of Historical Sciences, Professor

Professor of the Department of International Relations, University of Customs and Finance

email: olena.gazizova@ukr.net

The relevance of the research. In the context of full-scale military conflict, Ukrainian state mechanisms are experiencing increased turbulence. Attempts are being made to fundamentally alter existing institutions and the public's understanding of state structure concepts. This is primarily the result of active hostilities on the country's territory, negative economic processes, cuts in state funding for certain sectors, etc. These innovations have not bypassed the national higher education system. Contemporary challenges and established mechanisms of procedural transformations have received widespread resonance in educational and civic circles.

The **purpose** is to identify the optimal mechanisms for implementing state education reform, as well as a balance between current realities and the priority areas of comprehensive state strategies.

Conclusions. In the process of building modern Ukrainian statehood, an important factor is the mental and historical rethinking of the past. Students belong to the category of the population that actively contributes to this. An unbiased mental perception of reality makes them leaders in the implementation of the principles of democracy and European values. In the current historical reality, they play an active role in these processes. Universities serve as instruments for shaping national and patriotic education, cementing the basic principles of state policy at the level of mental perception. The effectiveness of the educational model must be realised through the modernisation of material and technical resources, educational programs, the training of specialists in line with the needs of the economy, and the active international academic mobility of students and educators. The need for an adaptive transition period is due to crisis circumstances and should not be seen as a deviation from the sustainable process of Europeanization in the Ukrainian education system.

Keywords: educational trajectory as a "soft power", state communicative policy, youth integration, educational losses.